

Een felomstreden erfenis

Het Wertheimer-legaat als splijtzwam

André Nuchelmans Op 29 oktober 1997 maakt het Prins Bernhard Cultuurfonds bekend dat amateurfotograaf Hein Wertheimer tien miljoen euro heeft nagelaten om de Nederlandse fotografie te bevorderen. Wertheimers legaat leidt tot een felle strijd tussen Amsterdam en Rotterdam: wie krijgt het nationaal fotografiemuseum?

Wanneer de 84-jarige Hein Wertheimer op 30 augustus 1997 tijdens een vakantie in Tibet overlijdt, houdt niemand er rekening mee dat hij een vermogen van tien miljoen euro nalaat aan het Prins Bernhard Cultuurfonds (PBC, toen nog Prins Bernhard Fonds). Wertheimer werkte voor de oorlog bij de Nederlandsche Bank Unie. Van 1961 tot 1973 was hij onderdirecteur bij Philips en aansluitend docent industrieel recht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Daarnaast vervulde hij een aantal nevenfuncties, onder andere bij de Sociaal-Economische Raad, de Europese Commissie en de United Nations Conference on Trade and Development (Unctad).

Hoewel Wertheimer beslist geen onbemiddeld man was, kwam de basis voor het legaat uit de nalatenschap van zijn ouders. De nalatenschap van zijn in 1980 overleden moeder was het uitgangspunt van de latere tien miljoen euro. Haar erfenis bracht hij, aangevuld met de

Hein Wertheimer © Hein Wertheimer / PBC/
Nederlands fotomuseum



nalatenschap van zijn vader, onder in een beleggingsmaatschappij. (Boas 2002, 23) Aangezien het echtpaar Wertheimer kinderloos bleef, zocht het een ander doel voor de erfenis. Als bevlogen amateurfotograaf had Hein Wertheimer dit doel snel gevonden. Na het overlijden van zijn echtgenote zocht hij contact met het PBC, dat de nalatenschap zou moeten beheren. Bij het eerste contact in 1993 was het bedrag inmiddels gegroeid tot een kleine vijf miljoen euro. Vier jaar later was het vermogen verdubbeld tot tien miljoen euro.

De tien miljoen euro die Wertheimer als legaat aan het PBC naliet, is het grootste ooit in Nederland voor een cultureel doel nagelaten. In het testament staat dat het aangewend dient te worden 'voor de bevordering van de Nederlandse fotografie in het algemeen en voor steun aan, casu quo oprichting en instandhouding van, een Nederlands fotomuseum, waarin zowel de professionele als de amateuristische beoefening der fotografie tot hun recht komen in het bijzonder.' (Bergevoet 1998, 9) Wat echter ontbreekt in het testament is een vestigingsplaats voor het museum. Dit zal in de komende jaren leiden tot een stedenstrijd die doet denken aan de sfeer rond Ajax-Feyenoord.

De aftrap

Het legaat is nog geen dag bekend of de toenmalige Amsterdamse cultuurwethouder Bakker zegt dat hij het museum graag in Amsterdam ziet. Kort daarna biedt ook Rotterdam aan het fotomuseum binnen haar stadsgrenzen onder te brengen. Betrokkenen vrezen al vanaf de bekendmaking van het legaat voor een machtsstrijd tussen beide steden. Het is een voortzetting van de in de jaren tachtig gevoerde strijd

De tien miljoen euro die Wertheimer nalaat, is het grootste legaat ooit in Nederland voor een cultureel doel nagelaten

tussen deze steden om de vestiging van het Fotoarchief, een strijd die in het voordeel van Rotterdam werd beslecht door toenmalig minister van Cultuur Brinkman. In de jaren negentig wist Rotterdam ook het Nederlands Foto Instituut binnen te halen.¹

Eind 1997 stelt het PBC een werkgroep samen met een aantal vertegenwoordigers van de bestaande foto-instellingen.² Het doel is van gedachten te wisselen over de besteding van de erfenis. De uitkomst van het eerste gesprek is dat niemand bij voorbaat aanspraak op het legaat maakt. De erfenis mag niet versnipperd raken, maar voor een apart gebouw is de jaarlijkse opbrengst van het legaat – ongeveer één miljoen euro – te laag. De werkgroep stelt voor om het geld in de reeds bestaande instellingen te investeren, dus in zichzelf. Een tweede bijeenkomst verloopt al minder eensgezind, waarop het PBC tot een onafhankelijk onderzoek naar de besteding van het legaat besluit. Het

Instituut Collectie Nederland (ICN) krijgt eind januari 1998 de opdracht na te gaan of er één centrale organisatie van bestaande instellingen moet komen – en zo ja, waar.

Vóór de presentatie van de resultaten van het onderzoek, juni 1998, raakt het fotografeveld danig in beroering. In maart maken de directeurs van het Nederlands Foto Instituut (NFI) en het Nederlands Foto Archief (NFA) de plannen bekend voor een nieuw centrum voor het beeld samen met het Nationaal Fotoherstelatelier (NFRA), het centrum voor nieuwe media V2 en het Filmmuseum. Standplaats van het nieuwe centrum moet Rotterdam worden. De gemeente Rotterdam biedt het voormalig pakhuis van de Holland-Amerika-Lijn, Las Palmas, op de Kop van Zuid aan als nieuwe plaats van vestiging. Deze plannen betekenen dat het Filmmuseum van Amsterdam naar Rotterdam verhuist. Belangrijkste reden voor het Filmmuseum om mee te doen, is de enorme huurverhoging van het onderkomen in het Vondelpark. Bovendien is het Filmmuseum verspreid over vijf locaties.

In Amsterdam blijkt men al in januari aan de slag te zijn gegaan. In opdracht van de Stichting Photo Plaza en met steun van de gemeente onderzoekt Adriaan Monshouwer, voormalig directeur van het Canon Image Centre en van het NFI, de ideeën en wensen van de Amsterdamse fotografen en betrokkenen. Aanvankelijk beweert men dat het initiatief losstaat van het Wertheimer-legaat, maar niet lang daarna meldt ook Photo Plaza zich aan voor deelname aan het ICN-onderzoek. Photo Plaza moet een nieuw centrum voor fotografie worden, naast de reeds bestaande instellingen in Rotterdam. 'Photo Plaza wil het accent leggen op journalistiek en reclame. Waar Rotterdam er is voor de avant-garde, willen wij mikken op een breder publiek. (...) Samengevat zou je kunnen zeggen: in het Rotterdams centrum staat de fotografie op de eerste plaats en bij ons de fotografen', zo

licht Monshouwer de verschillen tussen Rotterdam en Amsterdam toe. (Dik 1998, 88-89)

Vlak voor de presentatie van het ICN-onderzoek komt Amsterdam met een locatie voor het Photo Plaza: op de kop van de Oostelijke Handelskade. Een en ander leidt tot hoogoplopende discussies tussen betrokkenen in de pers. Amsterdam beschuldigt Rotterdam van een poging tot het kopen van een culturele instelling, Rotterdam verwijt Amsterdam alleen geïnteresseerd te zijn vanwege het geld.

Eerste helft

In juni 1998 verschijnt het ICN-onderzoek.³ De onderzoekers kiezen voor ondersteuning van de bestaande infrastructuur, met toevoeging van een nieuw presentatiepodium in Amsterdam. Naast de bestaande instellingen in Rotterdam moet er dus een nieuw centrum voor fotografie in Amsterdam komen. De ICN-onderzoekers concluderen daarnaast dat de verbodsbepaling en versnippering van het veld, de beperkte budgetten en de oppervlakkige contacten tussen instellingen en groepen van instellingen lacunes en overlap tot gevolg hebben. Zo is er een gebrek aan wetenschappelijk onderzoek en theoretisch onderwijs en is er onvoldoende oog voor cultuurhistorisch belangrijke archieven. Daarnaast zijn er twee instituten die vrijwel dezelfde taken uitvoeren (het NFA en het Maria Austria Instituut in Amsterdam), zijn de verzamelterreinen van de verschillende collectiebeheerders instellingen nauwelijks afgebakend en is het openbaar boekenbezit over fotografie versnipperd. Het lijkt allereerst van belang dat de verschillende instellingen meer gaan samenwerken. Ook merken de onderzoekers op dat in de bestaande infrastructuur van fotografie-instellingen nauwelijks aandacht is voor en ondersteuning van de amateurfotografie. (Bergevoet 1998, 19) In beide plannen komt dit eveneens nauwelijks aan bod, terwijl de amateurfotografie in Wert-

heimers museum een belangrijke plaats dient te krijgen.

Het PBC neemt de conclusies van het onderzoek over, met één wijziging. De reeds in Rotterdam gevestigde nationale foto-instellingen (NFI, NFA en NFRA) moeten bij de opzet van het nieuwe museum betrokken worden en naar Amsterdam verhuizen. Daarmee is de ruststand 1-0 in het voordeel van Amsterdam.

De conclusie van het PBC valt, behalve in Amsterdam, nergens in goede aarde. De Rotterdamse fotografie-instellingen zijn vooral verbolgen over het feit dat het PBC aan hun plannen voor een samenwerking met V2 en het Filmmuseum voorbijgaat. Bovendien hebben ze weinig vertrouwen in de gemeente Amsterdam en leggen ze een verband met de keuze van het PBC en de bestuursfunctie van de Amsterdamse burgemeester Patijn in dit fonds. Ook de gemeente Rotterdam heeft een voorkeur voor bundeling van de bestaande fotografie-instellingen, met toevoeging van V2 en het Filmmuseum, in Rotterdam. In een reactie vraagt de directeur van het NFA, Flip Bool, zich af waarom het ministerie van OCW niet ingegrepen heeft. Hij wordt op zijn wenken bediend als nog geen dag later staatssecretaris Nuis van OCW de plannen van het PBC afwijst. Het ministerie

ziet geen aanleiding om het NFI en NFA naar Amsterdam te verhuizen. Nog diezelfde week verklaart het ministerie dat het bereid is een vervolgonderzoek naar de samenwerkingsplannen van NFI, NFA, NFRA, het Filmmuseum en V2 te financieren.

Daar waar het PBC het Wertheimer-legaat alleen aan fotografie wil wijden, ziet het ministerie meer in samenwerking met andere disciplines. Vooralsnog lijkt het legaat van Hein

De rivaliteit uit de jaren tachtig tussen Amsterdam en Rotterdam komt weer in alle hevigheid aan de oppervlakte

Wertheimer de partijen eerder verder uit elkaar te drijven dan dichterbij elkaar te brengen. Alles wijst erop dat de rivaliteit uit de jaren tachtig tussen Amsterdam en Rotterdam weer in alle hevigheid aan de oppervlakte is gekomen.

Tweede helft

Na een vergeefse poging van het PBC om een 'commissie van wijze mannen' samen te stellen, mengt de nieuwe staatssecretaris van Cultuur, Rick van der Ploeg, zich in de strijd. Hij vraagt zowel Rotterdam als Amsterdam met voorstellen voor de huisvesting van een instituut voor beeldcultuur te komen. Vóór 15 maart 1999 moeten beide steden inzage geven in 'de kwaliteit, het karakter, de bereikbaarheid en het verwachte publieksbereik van de mogelijke locaties'. Het PBC heeft inmiddels openlijk partij gekozen voor Amsterdam. Het is bereid uit eigen vermogen huisvesting voor het Amsterdamse fotomuseum te financieren.

Ontwerp Nederlands Fotomuseum
© Benthem Crouwel Architecten BV bna



Op 15 maart dienen Amsterdam en Rotterdam hun plannen in bij Van der Ploeg. Die wijken niet af van de eerder ingediende voorstellen, al zijn ze nu beide financieel onderbouwd. Daarnaast biedt Amsterdam een prestigieuze nieuwe locatie aan: het Sweelinck Conservatorium aan de Van Baerlestraat. De betrokken fotografie-instellingen geven de voorkeur aan het Rotterdamse voorstel, met V2 en het Filmmuseum. De beslissing is nu aan Van der Ploeg, die eerst het advies van de Raad voor Cultuur afwacht.

In mei 1999 kiest de Raad voor de Rotterdamse variant. 'De Raad vindt het van het grootste belang dat een culturele instelling in het leven wordt geroepen die een cultuurhistorische en maatschappelijke context biedt voor diverse uitingsvormen van de beeldcultuur.' Rotterdam biedt hiervoor de beste randvoorwaarden. Dit baseert de Raad 'op de visie van Rotterdam op het centrum, de sfeer en symboolwerking van de locatie op de Kop van Zuid en de mogelijk-

heden en directe beschikbaarheid van het aangeboden gebouw Las Palmas.' (Raad voor Cultuur 1999a, 2)

Een eerste verkenning wijst uit dat ook de financiële randvoorwaarden in Rotterdam gunstiger zijn dan in Amsterdam. Wanneer de staatssecretaris zijn keuze gemaakt heeft, adviseert de Raad een stuurgroep in te stellen die een programma van eisen moet ontwikkelen. (Raad voor Cultuur 1999a, 3-4). Eind juni schaarft Van der Ploeg zich achter het advies van de Raad en kiest voor het Las Palmas-plan. Daarmee is de stand gelijk: 1-1.

Maar Amsterdam zit niet bij de pakken neer. Al bij het advies van de Raad kondigt de Amsterdamse cultuurwethouder, Saskia Bruines, aan dat Amsterdam doorgaat met het maken van plannen. De kritiek richt zich vooral op het samenvoegen van alle beeldcultuur. De Amsterdamse variant pleit voor een eigen instituut voor fotografie. Dit lijkt dichterbij te komen,

wanneer in juni bestuur, directie en ondernemingsraad van het Filmmuseum zich tegen een verhuizing naar Rotterdam uitspreken. Daarmee komt een integraal instituut voor beeldcultuur op losse schroeven te staan.

De Raad voor Cultuur houdt echter vast aan zijn eerdere advies. Desnoods moet het Filmmuseum gedwongen fuseren met de fotografie-instellingen en V2. Onder enige druk besluit het Filmmuseum zitting te nemen in de stuurgroep om de Rotterdamse plannen uit te werken, en hoopt dat in het uitgewerkte plan een aantal publiekstaken in Amsterdam behouden kan blijven. Rotterdam hoopt in 2001 – als het culturele hoofdstad van Europa is – Las Palmas te kunnen openen.

Eerste helft verlenging

Begin oktober 1999 is er een uitgewerkt plan voor 'Las Palmas, internationaal centrum voor foto, film en media-technologie', zoals het dan heet. In dit plan staat precies becijferd wat het gaat kosten en in hoeverre de kosten gedekt zijn. Van de bijna veertig miljoen euro die nodig is voor oprichting van het centrum, moet nog tien tot veertien miljoen gevonden worden. (Nederlands Foto Instituut 1999) Voor het personeel van het Filmmuseum is met de

vakbonden een sociaal plan opgesteld. Daarmee lijkt er eindelijk uitzicht op een beslissing. Maar de staatssecretaris zorgt voor de nodige verwarring. Hij is nog steeds in overleg met Amsterdam. Alles wijst erop dat hij bang is om een van de twee steden op de lange tenen te trappen. Op 14 oktober komen Van der Ploeg, de vaste kamercommissie voor OCW en de cultuurwethouders uit Amsterdam en Rotterdam bij elkaar. Een meerderheid van de fractie-

Door de weigering van het Filmmuseum om naar Rotterdam te verhuizen lijkt het beeldinstituut van de baan

leden is niet overtuigd van de Rotterdamse plannen. Zij geven de voorkeur aan handhaving van de status-quo met intensievere samenwerking.

De volgende zet is aan de Raad voor Cultuur, die moet adviseren over de plannen voor het Rotterdamse centrum en daarnaast de voor- en nadelen van een instituut in twee steden in kaart moet brengen. Enige haast is geboden, aangezien de betrokken instellingen hun beleidsplannen voor de cultuurnotaperiode 2001–2004 moeten inleveren. Op 14 november geeft de Raad voor Cultuur opnieuw advies, en blijft bij zijn standpunt: één instituut in Rotterdam. Wel moet Rotterdam de plannen beter uitwerken. Ook is de Raad bezorgd over de steeds grotere tijdsdruk die een zwaardere rol gaat spelen bij de uiteindelijke beslissing van de staatssecretaris.

Ondanks een Amsterdams voorstel voor een eigen Fotografie Museum Amsterdam kiest

Van der Ploeg voor de Rotterdamse voorstellen, met de aantekening dat de gemeente voor 15 maart 2000 met een nadere invulling van de plannen moet komen. Om de vaart erin te houden, stelt hij het Filmmuseum een premie van 750.000 euro in het vooruitzicht als het naar Rotterdam verhuist. Het Filmmuseum laat zich door dit aanbod echter niet vermurwen: eind november laat het bestuur weten, dat het Filmmuseum in Amsterdam blijft. Van der Ploeg dreigt vervolgens met stopzetting van de subsidie, maar het bestuur blijft bij zijn standpunt.⁴ De directeur van het Filmmuseum, Hans Blotkamp, is het niet eens met het standpunt van zijn bestuur en neemt ontslag.

Door de definitieve weigering van het Filmmuseum om naar Rotterdam te verhuizen lijken de Rotterdamse plannen voor een beeldinstituut met drie pijlers – foto, film en nieuwe media – van de baan.

Tweede helft verlenging

Rotterdam timmert inmiddels door aan het plan voor een beeldinstituut. Bestuurskundige Roel in't Veld en KPN-topman Wim Dik zijn te hulp geroepen bij de uitwerking van het Las Palmas-plan. Als op 15 maart 2000 de Stichting Las Palmas haar beleidsplan 2001–2004 indient bij het ministerie van OCW, staan de neuzen van de vier deelnemende instellingen één kant op. Het nieuwe centrum van vijf etages gaat ongeveer 35 miljoen euro kosten en moet jaarlijks 140.000 bezoekers gaan trekken. In 2004 moet het in gebruik genomen worden. Las Palmas kent drie zuilen: Las Palmas Foto, Las Palmas Film & Tv en Las Palmas Mediatechnologie V2. (Las Palmas 2000)

In de tussentijd heeft het PBC de Stichting Wertheimer in het leven geroepen. Daarmee verandert de beschikbaarheid van het legaat. Het was Wertheimers bedoeling om het legaat in één keer aan te wenden om een nieuw instituut in het leven te roepen. Nu is echter alleen

de opbrengst van het legaat nog beschikbaar als investering. Daarmee verandert het legaat in een zogeheten fonds op naam.

In mei 2000 geeft de Raad voor Cultuur advies over de subsidies voor de kunstenplanperiode 2001–2004. Met enkele kanttekeningen geeft de Raad het jawoord aan het Las Palmas-plan. Het Amsterdamse plan voor een Fotografie-museum Amsterdam moet het doen met een negatief advies. (Raad voor Cultuur 2000a, 44) Staatssecretaris Van der Ploeg neemt dit advies in september over, met de toevoeging dat de subsidiëring van het Beeldinstituut voor twee jaar geldt. Daarna moet een nieuw plan ingediend worden. Alles wijst op een voor spoedige afloop van de stedenstrijd.

Hierna blijft het een tijdje stil rond de Rotterdamse plannen. In april 2001 wordt de stilte verbroken na een gestage ambtelijke briefwisseling achter de schermen. Las Palmas slaagt er niet in een directeur voor het project te vinden. Als reden voeren B & W van Rotterdam aan dat er te weinig subsidie is om iemand van naam aan te trekken. Van der Ploeg eist sneller handelen en dreigt met het intrekken van de toegezegde subsidie als niet vóór 1 mei een directeur gevonden is. B & W reageren eind april met een gewijzigd plan, waarbij Las Palmas in fasen verbouwd wordt. Halverwege september is er nog één kandidaat voor de directeursfunctie. Binnen een week wordt echter het gehele beeldinstituut afgeblazen, als behalve het Nederlands Fotoarchief ook V2 zich uit het project terugtrekt. Daarmee is men weer terug bij af, met drie afzonderlijke foto-instellingen aan de Witte de Withstraat in Rotterdam. De stedenstrijd is vooralsnog onbeslist.

Strafschoppen

Het NFI laat het er echter niet bij zitten. Onder leiding van de kersverse directeur Ruud Visschedijk, oud-adjunct-directeur van het Filmmuseum, maakt men alweer nieuwe plannen.

In december 2001 komen NFI, NFRA en NFA met het plan voor een nationaal Fotomuseum. Het plan 'Blauwdruk voor het Nederlands Fotomuseum' wordt aan Van der Ploeg en de Rotterdamse cultuurwethouder Kombrink verzonden. De betrokken instellingen zullen in mei 2002 fuseren, waarna Ruud Visschedijk algemeen directeur van het nieuwe museum wordt. In het beleidsplan ligt de nadruk op de volwaardige museale structuur van de nieuwe instelling. (NFI 2001)

Van der Ploeg legt het plan aan de Raad voor Cultuur voor. Deze adviseert in maart 2002 de vrijgekomen gelden van de stopgezette subsidiëring voor het Beeldinstituut toe te wijzen aan het Fotomuseum en V2. De huidige subsidie voor het Fotomuseum (566 duizend euro), moet aanzienlijk verhoogd worden. (Raad voor Cultuur 2002) In april maakt Van der Ploeg bekend 750.000 euro te reserveren voor de vestiging van het Nederlands Fotomuseum in Las Palmas als de gemeente Rotterdam meewerkt aan de plannen. Februari 2003 meldt de Stichting Wertheimer dat de opbrengsten uit het legaat voor de komende drie jaar naar het Nederlands Fotomuseum in Rotterdam gaan. Aan de toewijzing zijn twee voorwaarden verbonden: het

museum moet verhuizen naar Las Palmas en de toegezegde subsidies van het Rijk en de gemeente Rotterdam moeten doorgaan.

Hiermee lijkt een voorlopig eind te zijn gekomen aan een meer dan vijf jaar durende strijd over de besteding van de erfenis van Hein Wertheimer. De wedstrijd is gespeeld, maar de competitie is nog niet afgelopen. De eigenlijke bedoeling van het legaat is namelijk niet verzevenlijkt. Doordat het legaat in een fonds op

Het legaat is niet als geheel in de fotosector geïnvesteerd, zoals Wertheimers wens was

naam is ondergebracht, is het niet als geheel in de fotosector geïnvesteerd, zoals Wertheimers wens was. De opbrengst van het legaat komt bovendien slechts ten dele ten goede aan het Fotomuseum en is voor de rest verspreid over verschillende initiatieven op het terrein van de fotografie. Wel hebben de aandacht en strijd die Wertheimers legaat teweegbracht, de afzonderlijke Rotterdamse foto-instellingen in elkaars armen gedreven en hebben andere steden eveneens het initiatief genomen tot de oprichting van een fotomuseum. Zo heeft Amsterdam inmiddels het door de gemeente gesubsidieerde fotografiemuseum Foam en het door Stichting De Pont gefinancierde Huis Marseille en is in het Haags Gemeentemuseum een fotomuseum geopend. Grote verliezer blijft toch de amateuristische fotografie. Hoewel die in het legaat een belangrijke plaats innam, is zij in de uiteindelijke plannen van het Fotomuseum nauwelijks terug te vinden.

André Nuchelmans

is redacteur van Boekman en
stafmedewerker van de Boekman-
stichting

Ondanks deze positieve uitwerkingen is het de toewijzing van het Wertheimer-legaat verre van gladjes verlopen. Doordat Wertheimer in zijn testament geen vestigingsplaats voor de door hem gewenste foto-instelling noemde, is een fotovariant van Ajax-Feyenoord ontstaan, met alle bijbehorende randverschijnselen. Behalve de stedenstrijd ontstond op een gegeven moment ook een strijd tussen particulier initiatief (PBC) en overheid (OCW). Het ware beter geweest wanneer het PBC van meet af aan duidelijk had gemaakt dat het geld bedoeld was voor een nieuw initiatief of juist in overleg met de overheid was getreden om een bestaande bestemming voor het legaat overeen te komen. Omdat het testament ook in dat opzicht niet duidelijk was, werkte het de ontstane situatie in de hand. Het mag uiteindelijk een wonder heten dat de wedstrijd is uitgespeeld ondanks de spreekkoren, spelers die van het veld afliepen en een onderbreking door de scheidsrechter.

Literatuur

- Bergevoet, F. en A. Visser (1998) *Wertheimers wens: onderzoek naar de mogelijkheden van besteding van de erfenis van de heer H. W. Wertheimer in opdracht van het Prins Bernhard Fonds*. Amsterdam: Instituut Collectie Nederland.
- Boas, N. (et al.) (2002) *Hein Wertheimer 1913–1997 amateur-fotograaf*. Bussum: Thoth.
- Dik, I. (1998) Het Wertheimer-museum: ontwerp voor een fotomuseum. *Vrij Nederland*, 6 juni, 86-89.
- Las Palmas (2000) *Beleidsplan 2001–2004*. Rotterdam: Las Palmas.
- Marsman, E. (1995) 'Voltooid? De moeizame geschiedenis van het Nederlands Foto Instituut'. In: H. van Dulken e.a. (red.), *Stilstaande beelden: ondergang en opkomst van de fotografie*, 33-53. Amsterdam: Boekmanstichting, Van Gennep.
- Marsman, E. (1998) 'Een verzwegen vermogen: Hein Wertheimer en zijn legaat voor een fotomuseum'. In: *NRC Handelsblad*, 9 januari.
- Monshouwer, A. (1998) *Amsterdam & fotografie: over de wenselijkheid, opzet en haalbaarheid van een centrum voor fotografie in Amsterdam*. Amsterdam: Stichting Photo Plaza Amsterdam.
- Nederlands Foto Instituut (et al.) (1999) *Las Palmas: het plan*. Rotterdam: NFI (etc.).
- Nederlands Foto Instituut (et al.) (2001) *Blauwdruk voor het Nederlands fotomuseum*. Rotterdam: NFI (etc.).

- Nederlands Fotoarchief, Nederlands Foto Instituut en Nationaal Fotorestauroatie Atelier (2001) *Blauwdruk voor het Nederlands fotomuseum*. Rotterdam: NFA (etc.).
- Raad voor Cultuur (1999a) *Advies Instituut voor de beeldcultuur*. Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor Cultuur (1999b) *Advies Instituut voor beeldcultuur III*. Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor Cultuur (2000a) *Van de schaarste ende overvloed*, advies cultuurnota 2001/2004, 4 beeldende kunst en vormgeving. Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor Cultuur (2000b) *Van de schaarste ende overvloed*, advies cultuurnota 2001/2004, 6 bovensectoraal. Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor Cultuur (2002) *Advies Nederlands Fotomuseum*. Den Haag: Raad voor Cultuur.

Noten

- ¹ Voor een uitgebreide beschrijving van de perikelen rond de vestiging van het Fotoarchief en de totstandkoming van het Nederlands Foto Instituut zie Marsman, 1995.
- ² In de werkgroep zitten vertegenwoordigers uit de Bond van Nederlandse Amateurfotografen Verenigingen, de Universiteit Utrecht, het Nederlands Foto Archief, het Nederlands Foto Instituut, het Rijksmuseum Amsterdam, het Studie- en Documentatiecentrum voor Fotografie Leiden, het Spaarnestad Fotoarchief en de Stichting Beeldende Amateurkunst (Bergevoet 1998, 5).
- ³ In het besloten overleg over de besteding meldt ook de gemeente Groningen zich als kandidaat voor het legaat. Deze kandidatuur is echter niet in het ICN-onderzoek meegenomen en komt in de verdere afwikkeling niet aan bod.
- ⁴ Het dreigement van Van der Ploeg om de subsidie aan het Filmmuseum stop te zetten, is niet reëel. Daarmee zou een cultureel kapitaal dat in de loop van jaren is opgebouwd in één klap vernietigd worden.